

part prové de lo que deixá inédit en forma de notes escritas, casi totas ab llapis, ab la probable intenció d'ampliarlas pera compondre un llibre que potser fou l'única ilusió que li restà al enderrocamen de quantas n'havia acariciadas durant la seva curta vida.

¡Y fou felís mentres la passió per l'Art—l'Art lliure, l'que no s'ensenya ni s'aprén—li avassallà l'ànima y'l mantingué allunyat de totes las realitats del món!... ¡Fou felís en aquella natural propensió á apartarse de tot lo vulgar, de tot lo convencional, y buscar per arreu l'originalitat dintre del sentit íntim de las cosas! ¡Fou felís ab l'austeritat de las sevas costúms, ab son caràcter independent, ab son afany de reflectar en tots los seus actes una personalitat y una gran confiansa en sus propias forses, en mitj d'una extrema modestia!

Pintor, l'atreya'l payssatge com atrau sempre á tots els naturals rebels á la disciplina académica. Sentia ab certa delectació la nota seria, més que seriosa, trista. Cementiris enrunats, platjas pantanoses, arbres secallosos qu'arrelan entre'l rocàm, patis de casals dels barris del vell Madrid, tot vist, quasi sempre, al vesllum de la esmortuhida tarde.

Dibujant, deixá carteras farcidas de bosqueigs presos del natural, sobre'ls mateixos assumptos y de figures típicas dels barris populars de la vila y cort.

Escriptor, ho fou impulsat per la mateixa forsa íntima que'l portava á exteriorisar, á dar forma artística á lo que veia y sentia. Ho fou sobtadament; escrigué com canta l'auzell, ab *notas no aprendidas*, segons felís expressió del poeta lírich per excelència. Comensá ab llengua castellana, que, per haver viscut, desde molt nen, á Madrid, li era fàcil; pero prompte cedí á la natural atracció de la terra nadiva. S'assadollá de la nostra literatura regional y jditxós ell si no ha gués intentat coneixe'n d'altres! Lo seu temperament reflexiu lo portá á volguer afondir en l'esencia de les idees, pera lo qual no tenia l'edat ni la preparació degudas, y ell, que fins llavors no havia tocat de la meva modesta biblioteca mes que compendis d'*Historia*, biografías d'artistas, coleccions de poesías y novelas romànticas, comensá á aficionarse á las obras trascendentals, tingué'ls seus autors favorits en literatura, en sociología y en filosofia y desdenyá, ab la fé del neòfit y l'entusiasmisme del sectari, tot lo que á las doctrinas d'ell aymadas s'oposava.

Y sobtadament se torná pessimista y visqué trist y preocupat, com viulen tots los enamorats de la veritat y de la llum. En lo passat, ja sols vegé errors y injustícias; en lo present, xorchs convencionalismes, y en lo pervindre, sombrats.

Y prompte's determiná en sa pensa, ab tota la aclaparadora realitat, aquell món qu'ell fins llavors solament havia vist per l'escletxa que'l miran las intel·ligències ingénues y sols l'havia sentit de la manera que'l senten los cors verges. Degué caure llavors en un mortal desfalliment, jell sempre tan esforsat!, y ni l'amor, que tot ho embelleix, ni l'amor santament correspost, qu'adolsa'ls amargors de la vida, consegui encoratjarlo:

degué desconfiar de sí mateix y teme lo seu peregrinatge; imaginarse condemnat á confondre's entre las mitjanías que tant desdenyava, se considerá fracassat y jqui sab si en lo seu desolador pessimisme pensá que en la vida humana no hi ha més que dues realitats: lo naixement y la mort!

Aureneta d'ala trencada, vegé atansarse las boyras y gebradas hivernals y s'encongí y s'arraulí al sentirse neulida pera empendre per sobre'l mar la perillosa volada!

¡Y jo icego de mí! que'l veja entristir, creya que las sevas penas eran penas d'enamorat; quant més, melangías romànticas dels vint anys, de que tots hem patit!

La fada maligna, gelosa de las aprofitadas existencias jovenívolas, s'apoderá d'aquella imaginació plena de llum y voltada d'ombres; degué temptar-lo dihentli: «Res més grandios que confondre la misera consciencia individual en la consciencia del gran tot: vina, jo ompliré'l vuyt de la teva ànima; vina, si vols gaudir de la plenitud de la vida».

Y, des lo alt de l'estimbada moral ahont l'havia portat, lo precipitá, despiadada, al fons del abîm que l'engolí en lo misteri del no ser.

¿Tindra rahó'l poeta de l'antiquitat clàssica al dir que las ànimes tristes son las predilectas del cel y, per serho, passan depressa per la terra? ¿Será cert que l'idea del dolor—purament imaginatiu, sens objecte y sens consol—es una passió nobilíssima, inspiradora de las mellors creacions de la Filosofia y del Art?

Tant-de-bó qu'aixís fós! La realitat d'aytal fantasia podria portarme á creure que la mort no es més que'l racional, dolcissim aconortament á la fatalitat de la vida y un tranquil repòs pera l'ànima afadigada. Tant-de-bo! per que, al escriure aquestas ratllas, que no's marcan en la blancor del paper sens ans haver fet solch inesborrable en lo meu cor, podria acariciar l'ilusió de que per lo sofriment s'engrandí y's perfeccioná l'ànima del meu fill, y, pensant que las penas morals enlayran als que'n son víctimas, me consolaría dihent com els estóychs romans: «¡Oh, Dolor!, no ets pas un mal á la terra!»

J. Güell y Mercader.

Madrid, Febrer de 1902.

L'HORTENSI GÜELL, LITTERAT

D'entre mitj de la jovenalla que puja a Reus i que scriu, no hi ha dubte que la figura del Hortensi se destacava en primer terme. A proposit de la publicació postuma de ls seus scrits vaig a dedicar dues paraules a explicar la personalitat litteraria del inoblidable amic, per a que ls llegidors de *Florescencia* tinguin un concepte exacte i fidel del auctor. No feré doncs, la critica del llibre, encomanada a millor ploma que la meva, sinó que més vos parlaré d'ell, del litterat, de sos sentiments i anhels, de ses idees i projectes, fent al ensembs quelcom de biographia:—

Nasqué a Reus l'onz de Maig del setanta-sis, i als vintitres anys ens deixà per a sempre; més, malgrat l'haver-nos deixat tant jove, son pas per la terra, no fou infecund; no fou com la llum d'un stel fugaç que lluu i no deixa rastre, no; ell ens ha llevat un museu i un llibre. Son pare amatent i am la paciencia de qui bé estima, li ha anat arreplegant els articles publicats aici i enllà en diaris i revistes, i scorcollant-li sos papers, li recullí i sbrinà ses notes boi apuntes i arreconades; sos manuscrits al lapis, esborrosos i quasi ininteligibles; donant-ho a la estampa, *post morte*; i de la col·lecció de tot, n'ha sortit lo llibre qu'acaba de veure la llum publica: *Florescència*. Cap nom com aquest li hauria scaigut tant bé. ¿Heu vist el verdum campirol de les prades i arbredes quand els arbres borronen, quand treuen l'hermosa brosta empesa per la sava que l caliu de primavera fa pujar? ¿Heu vist que l camp pren l'encisador spectacle d'un naixent paradís?... doncs aixó son els scrits del Hortensi, tendres llucs de son ingenio fornits de sava, primaveril florida d'un scriptor.

Podem dir que va començar a scriure, vèrs la tardor del any noranta cinc; sos primers articles eren en castellà, car havent passat quasi tota sa vida a Madrid desconeixia naturalment la nostra llengua litteraria, més encare que llavores am prous fenyes enraïnés lo cathalà, no trigà pas gaire a scriure l. La nostra conneixença en fou lo motiu. Jo l vaig induï (i d'això n'vull un petit bri de gloria) a fer-lo scriure en cathalà. Vaig començar traduint-li algun article i cada tarda amdós aplegats a casa meva, feiem studis grammaticals i treballs de vocabulari, o lo qu'ell deia ens respallavem la pols i brosses dels castellanisms, i hi prengué tanta amor a la nostra llengua que fins parlant triava les paraules més *nostres*, i l'emprengué am tant d'enthussiasme la tasca de descastellanizar lo llenguatge, qu'aquell que parlava primer un cathalà un bon xic acastellanat, scrivia a poc de temps amb una purea de llenguatge que prou voldrien molts poguer assolar.

Am l'amor a la llengua, vingué l de la patria, sentiment que tenia en son cor, tancat com llevors en capsa, però aviat les llevors varen germnar, i donaren flors; i estimà a Cathalunya, son art, sa litteratura, son progrés i tot lo que portés flare de la nostra Terra, per xó derrerament no's trobava bé a Madrid que li queia al demunt i hi patia, car, li feia l'efecte d'una gabia i volia fugirne i així quand anava a Cathalunya s'assadollava de Naturalesa cathalana i s'enamorava de tot lo nostre: del cel i del del camp, dels poblets i masies i fins del color de la terra potenta.

Una volta se m planyia de qu'encare no conneixia la cançó revolucionaire qu'ha devingut l'himne-symbol de les nostres reivindicacions i és que tenia son

cor encés d'amor per Cathalunya i per la llibertat, i volia cantarles.

Però l seu cathalanisme era més aviat artistic que politic, perquè deia que ls pobles que tenen vida artística ja no moren mai i m retreia la Grecia, i fins la malhaurada Provença, avui scanyolida, pesant demunt d'ella'l jou d'un centralisme politic i intellectual de grand força, però que sempre serà la patria dels antics trovaires i tindrà un lloc dins de la Litteratura universal. I stá clar, per propi temperament, son unic anhèl era produïr bellesa, viure per l'Art sens preocupar-se gaire de viure de l'Art; ell fou com buç que s sumergeix en el mar de la vida per a cercar-hi la mare-perla de la bellesa d'entre les herbotes el llot i l sorral que sovint la cubreixen, ell era dels que passen pel mond, aimant lo bell i menys preuant lo util; i dels exercits de *cigales* i *formigues* que hi hant en la societat, ell era soldat dels primers, ell s'arrenglava amb aquelles qu'Anacreó anomená muses filles dels Deus.

I trevallava affanyos i am dalit per l'art cathalà i per la litteratura i amb el desitj d'avençar se llençá en el camp de les litteratures extrangères, i llegí els grangs mestres d'avui. Primer, admirava als Zolas, Daudets i Flauberts, sobretot en les descripcions naturalistes. Al comte Tolstoi el considerà com el primer christià després de Christ, i se sentí encomanat quelcom de mysticisme qu'ell traduï en pantheistic, és a dir d'amor envers al Tot. El feia pensar i sentir lo symbolisme de l'Ibsen i sobretot d'en D'Annunzio, el renomat auctor de la *Ciutat morta*, am qui coïncidi qualca volta en pensaments i idees, però l qui més li agradava, al qui més s'accostava era l Materlinck; i com gaudia amb el impresionisme i am la vaguetat intencionada del incomparable auctor de l'*Intrusa* i de l'*Interior!* En una paraula, llegí tot lo nou, tot lo modernista, i tota aspiració a donar un pas en el camí de l'art l'enthussiasmava i per xó se reflexa en sos scrits aquèt color vac, indefinit, però que aitant fa sentir, del art dels temps d'are.

Mes, en aquesta ulysssea no's deturá pas en la litteratura, sinó que s'endinzá en els studis philosophics i sociologics i al volguer sbrinar els grangs i transcendentals problemes del mond i l'humanitat, caigué en el scepticisme, perdé la bruixola i navigá sense nord. Studiant als més profonds pensadors, En Kant Hegel, Spencer, Schopenaur i d'altres; am tot i admirar-los li semblava que pervalicaven en moltes coses, i deya que grangs sòu, però que petits vos veig devant del Tot-univers! ah, no n podreu sapiguer res, res de lo que voleu saber! Derrerament fins llegí llibres mòstics de doctriu catholica, qui sab si volia omplir aixis el vuid de son anima però no l varen convence pérque ell, sperit investigador, no podia creure. Ascolteu sinó sos duptes i tristors: «En natura—

em deia—res se perd, res mor, tot va trasformant-se i dels cadavres descompostos ne surten flors hermoses, lliris blancs de blanc puríssim, azutenes oloroses; és veritat, més lo mysteri stá en la força psychica, en l'anima; ¿ont va?—pensadors i philosophs cercaren debades ont para'l sperit. ¿Se torna llum, electricitat, calor? ¿Se transforma en força vital d'altres ens? ¿S'ensorpeix en el Nirvàna bubdhic, o extasi inconscient eternal? ¿Va al hermós paradis de Mohamat, plé de jardins, necters i hurís? ¿vola als cels, inferns o llims dels catholics? ¿vant els sperits per l'ample spai, grontxant-se en els nuvols, al entorn de la lluna, dins de les coves stalactítiques, per les ignotes boscuries o resten pels morbids cementirs? ¿volen de flor en flor? ¿gascolten els sorolls del aigua que cau de les cascates i surtidors? ¿se banyen en l'pardenta llum del sol? ¿suren demunt de les ones argentades pel astre romantic?—¡qui ho sap? qui ho sap!...» en aixó els sentits no hi arriben, la rahó s'hi perd, queda l Mysteri, i appareix badant aquell abym de que ns parla Victor Hugo, abym de tenebres, abym sense fons, ample i fosc i que sols la llum d'una fè qualsevol dona l'illusió d'entre-veure l'altra banda.

Ah! i qu'és la vida?—deia—la repetició de sempre lo mateix, i per viure ¡quanta lluita! i an el mond, quantes penes i treballs, quantes desgracies i crims, quantes desigualtats i vergonyes, quantes tristeses i desenganys!... totes les baixes passions enlairades; l'orgull, la superbia, la luxuria regnant; els oigs i envejes, les gelosies i rancunies enmatzinant els cors, i res qu'ompli l'anima. Els gojos materials, els plaërs del cos, valen ben poc, sont els gojos de tots els demés animals, per aixó no cal amoñar-se per viure, no cal fer d'escarraç en el mond, aixó és despreciable; i en la sphera del sperit, l'amor no és potser res més que un stat morbós, una febra, una malaltia com el serrampió que tothom la passa; l'intel·ligència ens serveix per tindre dubtes, per a saber que l'home de moltes coses no'n pot saber res, i després la sciencia de die en die treient mysteris i minvant poesia i afegint prosa al mond i dient-nos que la llum és moviment, que l cel no és blau, que la lluna no és Verge ni l sol un Deu, i que ls hermosos colors de les flors no sont més qu'illusions optiques... qui sap si la bellesa és també una illusió!... i en la voluntat: l'orgull dels homes me fa riure, la vanitat és un fum, una illusió dels cervells petits, l'amor a la riquesa, una miseria, l'ambició: cosa pueril, i la gloria?: eixa set inextingible de beure un aigua que mai satisfà. I bé ¿que durará la gloria? una centuria, déu, vint? serás un Homer, un Platò, un Phidies, i que s'en treu? ¿no's glaçará la terra, no's refredarà'l sol, no morirà tot i tot i tots serem lo meteix: materia morta!...

Aqueix era'l pessimisme del pobre Hortensi. Pensá massa i aná massa lluny, volant sempre per l'infinit del dubte i com moixonet que no troba arbre ont ajocars-se ni branquilló ont fer niu, volant va desfaliir; ja, sembla extrany que tenint anima de poeta no cerqués en la poesia d'una Relligió lo consol i la sperança qu'endolça la veritat amarganta! ¡quina llastima que manqués del sol de l'illusió que dessipa la boira del dubte!... ¡qui sab si tindrà rahó lo philosoph francès Rousseau quand diu «*L'homme qui pense est un animal dépravé.*» ¡Qui sap si d'aquestes coses l'home no s'en deu haver de preocuper, com no's preoccupen de nosaltros els microbis que tenim en la sang! ¡qui sap si devant de lo incognoscible hem de fer com aquell altre philosoph en Montaigne: anar a jaure boi dient, «*a mon oreiller, a mon oreiller*» i viure tranquil!

En l'ordre sociologic s'havia embegut en els ideals redentoristes dels Bakounins i Krapotkins i desitjava una societat perfecta, la que desitjen tots els bons, tots els que tenen en son cor una gran amor a l'Humanitat, i exclamava: lo mond no és com deuria esse, ¡que bonic me l'veig dins ma fantasia!... qui fós un Deu totpoderós per fer en mond millor!... ell somniaua una societat en la qu'es donguessin las mans la llivertat i la fraternitat; en la que no hi hagués la lluita ferotge qu'ofega l goig de viure, i al veure qu'era un somni, que no podia esse, l'escèptic s'enfonzava més en el pessimisme i recordava aquella veritat sublim del Buddha: «Lo Dolor és inseparable de l'existencia», però oblidava aquella altra «que sols qui'l sap suffrir com cal, gaudex del Nirvàna», i aixis se compren que cregués que la mort és lo remei al mal de viure, però que n'havia de fer cas al sentir-li fer lo panegyric del suicida, perque qui entre la gent que pensa, als vint anys, no hi ha pensat, però sembla que la fada negra de la Fatalitat ens tapés els ulls am forta vena, ens enfosquis la llum i no ns deixés veure clar, per a corregir-li ses funestes equivocacions i dir-li: nó, nó, la mort no és un dolç remei, sino un mal aspre ¡visca la vida! gaudim-la, obeïm a Natural ¡gaudim l'amor, la bellesa, l'art!... i recordar-li lo qu'ell meteix deia: «cada artista malaguanyat o mort és una flor marciada, un stel que s'apaga i un raig de sol menys en el cel de la bellesa!...»

I, ara anem a sos projectes: eren molts, ja sé que vos semblaran poncelles no sclatades cullides sense llençar flaire al spai, ni mostrar color a la llum; si, son poncelles closes ont la bellesa hi stá tancada i s'hi té d'endevinar perque no arrivaren a esse flors, perque son flors mortes, sense naixe; ¡quina planxa!... qu'el jardiner de la paraula no pogués fer-ne la rica toia qu'illusionava, però en aquells fragments, (fragments ja! que m'espocinen el cor)

que amb el títol de *Notas tristes* hi ha a la fi del llibre, notes tristes delsfulls de sa cartera, hi ha quelcom de la materia hermosa qu'hauria posat per donar forma, al squelet de plans: de les obres que quedaren per a fer:

El Vuid havia d'esse llibre en quin havia d'explicar lo no rès de la vida; lo vuid que trobava arreu, novela sense argument a ont hauria apparescut un mond plè de tristeses, de vaguetats i dubtes.

En *S'accosta la tardor* (epoca en quell s'entornava a Madrid) havia d'expressar la recansa de deixar la terra nadal, els jardins del Camp i amb ells les amistats i afectes de son cor, al entornarse al altra banda del Ebre a patir l'anoranza del desterro.

De sos projectes dramatics sols diré que volia fer un Thetre impressionista i symbolista de força aixecada; una petita ideia ne donen els bocins, els assaigs que hi ha en el llibre, i que foren trets de ses notes manuscriptes.

Però una de les coses per ell més somniades era la Trilogia: lo llibre blanc, lo llibre blau i l llibre negre; en el primer hi pincava l'infantesa, l'ignoscència i l candor. Una noia vestida de blanc camina pel jardi blanc, plè de margarides i gardenies, lliris i roses blanques qu'olorava am devoció. Lo blau, symbolisava la joventud, i appareixien l'illusió, l'amor, la sperança, i un desitj envers quelcom ignot; com flors qu'exalten en el jardi de la vida, am força i usfania sota un cel blau.

Lo negre, era l llibre de la tristor, de la fosca, de la mort, de lo desconegut, de la nit de la vida, i l'acció començava en un jardi de tombes, sembrat de pensaments, en un cementiri un dia nuvol.

Tenia una pila de pensaments arreplegats per a formar aquesta toia de chrysanthèmes symboliques, per a fer aqueix quadro de paraules a ont hauria explicat lo blanc, lo blau i lo negre de la vida.

Tot aixó ho contà moltes vegades; en nostres dolces converses, que tant ens delitaven, brotant-li de sa pensa, a dojo, pensaments hermosos, hardits, originals sempre, tant de bò hagués pogut tachygraphiar-les que prou donarien materia per un altre llibre de spontania poesia.

En aquells temps en que les nostres illusions volaven com papellets per les flors, ell tenia l'illusió de un llibre, ja l té; si és veritat que l esperit descarnat de l lastre de la materia viu una vida de superior perfecció a llá en l'ultra tomba; i com gaudirà l'anima del Hortensi al veure la seva illusió realisada, al contemplar en un pom les fulles, pocelles i flors de sa fantasia!...

I ara, prou; perdoneu-me estimats lectors, si donant sbarjo al meu cor m'en hai anat quelcom del théma, a ci faig punt i sols vos dic: llegiu, llegiu *Florescencia* i endevinareu les altres flors qu'havien d'exclatar.

Michel Ventura Balanyá.

Madrit, 20 abril 1902.

DR. D. BARTOLOMÉ ROBERT

Ha muerto el Dr. Robert. Nada podemos añadir á lo mucho que durante estos pasados días se ha dicho en los círculos científicos y en la prensa profesional y política, pero ya que nada podemos decir de nuevo, séanos permitido depositar una lágrima sobre su tumba y llorar con amargura infinita, sin posible consuelo, la pérdida del sabio, del gran médico, del profesor insigne, del maestro querido, de cuya fecunda savia se ha nutrido la mayor parte de la viviente generación médica catalana.

No era el Dr. Robert hijo de Cataluña, ni hijo de España, nació en Méjico, si bien desde sus primeros años vivió entre nosotros, en la hermosa y juguetona Sitges. Puede considerarse como catalán y como español y su glorioso nombre á Cataluña y á España pertenece por igual.

Desde sus primeros años manifestó felices disposiciones para el estudio, siguiendo la carrera de Medicina, distinguiéndose como alumno, más tarde como profesor auxiliar y luego como catedrático de la asignatura de Patología y Clínica Médica.

Ya joven, apenas doctorado, supo con su saber conquistar las inteligencias. Sus conferencias, sus lecciones en el anfiteatro anatómico, á la vista del cadáver, atrajeron una concurrencia enorme. La fama de Robert se extendió rápidamente, fama que no le abandonó jamás, acompañándole hasta más allá de su tumba.

Era preciso, para comprender la personalidad médica del Dr. Robert, verle en las salas del hospital entre los enfermos y rodeado por los alumnos y profesores. Allí y solo allí aparecía el gigante, allí y solo allí se descubría el coloso. Los problemas más intrincados de la clínica los resolvía con facilidad suma su privilegiado cerebro. Nada escapaba á su mirada investigadora. Poseía lo que se llama *ojo clínico*. No necesitaba anonadar de preguntas, no necesitaba acudir á todos los medios de exploración imaginados para llegar á la exactitud diagnóstica; le bastaban pocos síntomas, los más aparatosos, y es que sus sentidos, por modo expontáneo, recogían la imagen de cuanto de anómalo existía en el enfermo, almacenándolo en el cerebro y la ideación con rapidez suma, evocando semejanzas y diferencias, com-